

RƏQƏMSAL KİTABXANALARDA KOMPÜTER TEXNOLOGİYALARININ TƏTBİQİ

UOT 02

QULİYEV NİGAR ƏLİAĞA QIZI

*Bakı Dövlət Universitetinin
Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının
I kurs magistrantı*

Açar sözlər: Veb texnologiya, elektron marketing, rəqəmsal kitabxana, elektron sənəd göndərişi.

Ключевые слова: Веб технологии, электронный маркетинг, цифровая библиотека, электронная доставка документов.

Key words: Web technology, electronic marketing, digital library, electronic document delivery

İnformasiya cəmiyyətinin və rəqabətə-davamlı yüksək texnologiyalı milli iqtisadiyyatın yaradılması bir sıra ölkələrin dövlət siyasətinin əsas istiqamətinə çevrilmişdir. Qloballaşma istiqaməti gətirən müasir dünyada hər bir ölkənin dayanıqlı və davamlı inkişafı üçün cəmiyyətin bütün sahələrində beynəlxalq rəqabət prinsiplərinə çevik surətdə yiyələnmək tələb olunur.

Bəşəriyyətimizin keçdiyi tarixi yola nəzər salsaq, cəmiyyət insanların rifahını təmin etmək, onların tələbatını ödəmək üçün müxtəlif xidmət növlərindən istifadə etmişdir. Müasir dövrdə informasiya xidməti kitabxanalarda oxucularla işdə ən üstün istiqamət hesab olunur. Kitabxanalarımızda

oxucu xidmətinin informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi sahəsində xeyli tədbirlər görülmüşdür. Müasir şəraitdə informasiya xidməti bir sıra oxucu qrupları ilə işdə ən üstün istiqamət hesab olunur. Bu sahədəki fəaliyyətin həcmi həm cəmiyyət baxımından, həm də ödənilən sorğuların mürəkkəbliyi baxımından daim genişlənir. Dövlət kitabxanalarımızda oxucu xidmətinin müasir informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsi sahəsində xeyli tədbirlər həyata keçirilir. Kitabxanaların internet şəbəkəsinə qoşulması, oxucular üçün hər zaman əlçatan informasiya məkanının formalaşdırılması - xidmət prosesində elektron sənəd, elektron poçt informasiya texnologiyalarının tətbiqini təmin

edən tədbirlər həyata keçirir.

Müasir oxucular ən operativ informasiyanı əldə etmək üçün internetdən istifadəni əvəzsiz sayırlar. Bu oxucuların marağını elektron kitabxanalar daha çox təmin edir. Elektron kitabxanalar informasiyalaşmış cəmiyyət quruculuğunun sosial sifarişidir. Elektron kitabxanalar oxuculara informasiya xidmətinin kompüterləşməsinin nəticəsidir. Dünya elmi ədəbiyyatında "Elektron kitabxana" anlayışına sinonim kimi "rəqəmsal kitabxana", "virtual kitabxana" kimi an-

masiya resurslarında fərdiləşdirilmiş şəkildə axtarışı təmin edir. Bunun nəticəsidir ki, tədqiqatçılara istifadəçi maraqlarının fərqi antologiyasının qurulması üsulu təklif edilir. Bu üsulun əsasında, istifadəçi tərəfindən tətbiq edilən açar sözlərin avtomatlaşdırılmış emalı və onun tematik maraqlarının semantik olaraq uyğun olan strukturun yaradılması durur. Fərdiləşdirmə yalnız veb-səhifədə deyil, müxtəlif veb xidmətlər vasitəsilə də effektiv ola bilər. Kitabxana-informasiya sistemi hər bir istifadəçiyə uyğun fərdiləşdirmə üçün çoxsaylı imkanlara malik olmalıdır. Bu imkanlar istifadəçilərin tələbatlarına cavab verən fərdi və rahat informasiya xidməti təqdim edir. Fərdiləşdirmə texnologiyalarından istifadə veb-səhifələrdə informasiya blanklarının avtomatik doldurulmasını hər bir istifadəçinin maraqlarına uyğun olaraq sazlamağa imkan verir.

İnformasiya xidməti oxucuların informasiya tələbatına cavab verən, oxucuların böyük informasiya sistemlərindən istifadəsini asanlaşdıran xidmət növüdür

layışlardan istifadə olunur. Elektronlaşmış kitabxana sistemi çoxlu istifadəçilərin müraciəti üçün müəyyən sistemə, informasiya kolleksiyasına malik olan sistemdir. Elektron kitabxanaların yaradılması mürəkkəb elmi və texniki problemdir. O, böyük maliyyə vəsaiti və yüksək ixtisaslı kadrların olmasını tələb edir.

Elektron kitabxanalar müasir veb texnologiyalar əsasında fəaliyyət göstərir. Veb texnologiya lokal və uzaqda yerləşmiş informasiya ehtiyatlarının integrasiyasını təmin edir. Axtarış və naviqasiya vasitələri onun mühüm elementidir. Məhz onun sayəsində müasir dövrdə oxucular kitabxanaların informasiya ehtiyatlarından istifadə edir. Axtarış aparatı oxucu sorğusu əsasında informasiya ehtiyatının metaverilənlər bazasında axtarış aparmağı təmin edən xüsusi moduldan ibarətdir. İstifadəçilərin maraq istiqamətlərinin axtarış prosesi və onun nəticələri ilə avtomatlaşdırılmış əlaqələndirilməsi kitabxananın infor-

Kitabxana veb mühitində kitabxana saytlarının da fərdiləşdirilməsi mühüm istiqamətlərdən hesab olunur. Bu məsələnin həlli üçün marketing və texniki tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi zəruridir. Bu da saytın xarici görünüşü və məzmununun müxtəlif kateqoriyalı istifadəçilər üçün adaptasiyasına yönəlir. Əgər sayta müraciət edən hər istifadəçi kateqoriyasına fərdiləşdirilmiş məzmun təqdim edilərsə, bu zaman saytın effektivliyini nəzərə cərpacaq dərəcədə artırmaq olar. Kitabxana saytlarının fərdiləşdirilməsinin texniki reallaşdırma prosesləri mürəkkəbdir. Lakin veb-səhifənin konkret istifadəçilərə yaxınlaşdırılması üçün pulsuz veb-analitiki xidmətlərdən istifadə etmək olar.

Fərdiləşdirmə zamanı axtarış sistemlərinin alqoritmləri daha çox müştəri yönümlü olur. Bunun müqabilində də istifadəçilərin sorğuları nəticəsində alınan informasiya onların ümidlərini doğrultmur. Saytları daha

çox optimallaşdıraraq əks effekt almaq olar. İstifadəçi saytdan gözlənilən nəticəni almayınca həmin mənbənin doğru mənbə olduğunu tamamilə unuda bilər. Buna görə də saytın uyğunluğunu nəinki məzmun baxımından, həm də kontekst baxımından da artırmaq lazımdır. Dar çərçivədə ixtisaslaşdırılmış sorğulara görə də resurslar toplayıb veb-səhifənin məzmununu artırmaq və yeniləmək lazımdır. Bundan başqa axtarış nəticələrinin həddən artıq fərdiləşdirilməsi istifadəçilərin imkanlarını məhdudlaşdırır, onları daha öncədən edilmiş sorğular çərçivəsindən kənara çıxmamağa məcbur edə bilər. Onlayn vasitələr rəqəmsal kitabxanalarda marketinq məqsədlərini həyata keçirməyə imkan verir. Rəqəmsal kitabxanalarda oxuculara yüksək xidmət təşkil etmək üçün sərf edilən vaxtı minimuma endirmək lazımdır. Bunun nəticəsidir ki, kitabxanalarda yeni xidmət növü kimi elektron sənəd göndərişi yaradılmışdır. Bu xidmət növü vasitəsilə kitabxanalar tam mətnli informasiya mübadiləsi edir, oxucular isə öz infor-

masiya tələbatını uzaq məsafədən ödəyə bilirlər. Elektron sənəd göndərişi ödənişli xidmət növüdür, kitabxanaya əlavə maliyyə vəsaitlərinin daxil olmasını təmin edir. Elektron sənəd göndərişi xidməti kitabxanalarda elektron xidmətin ilk formasıdır və ən yeni informasiya xidməti olan elektron kitabxanaların yaradılması üçün baza rolunu oynayır. Bu cür xidmət sistemi oxucuya operativ informasiya təqdim etmək və vaxta qənaət etmək üçün çox əlverişlidir. Bu xidmət Amerika avtomatlaşdırılmış sistemi vasitəsilə yaradılmış, dünyanın bir çox kitabxanalarında tətbiq edilmişdir. Elektron sənəd göndərişi kimi onlayn vasitələr elektron marketinq reklamının uyğunluğunu artırır, resursların təqdim edilməsini optimallaşdırır və bir sıra geniş imkanlar yaradır. Bunun nəticəsində, istifadəçi haqqında müntəzəm alınan məlumata, onun maraqları, zövqü və üstünlüklərinə görə kitabxananın effektiv idarə edilməsi üçün müştəriyənlü marketinq strategiyası qurmaq mümkündür.

Ədəbiyyat

1. Həsənova N.Ə., İsrailova E.N. İnformasiya texnologiyaları və sistemləri: Dərs vəsaiti, Bakı: "Mütərcim", 2015. -312 s.
2. Красильникова В.А. Информатизация и образование: понятийный аппарат // Информатика и образование, 2003. - №4. – С. 21-27
3. Qurbanov A.İ., Salehli R.E. Kitabxana informasiya fəaliyyəti və internet //Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal, 2015, №1 (16), səh 74-79
4. Həsənova N.Ə. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının təhsil prosesinə tətbiqində elektron kitabxanaların rolu //Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal, 2014, №3 (15), s. 69-81
5. Qurbanov A.İ., Ağayeva X.T. "Elektron kitabxanalar informasiya cəmiyyətinin əsas fenomenidir" //Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi- nəzəri və praktiki jurnal, 2013, №3 (12), s. 26-31
6. Пилко, И.С. Информационные и библиотечные технологии. – СПб, 2006. – 342 с.

Нигяр Кулиева

Применение компьютерных технологий в цифровых библиотеках

Резюме

В статье рассмотрены вопросы применения информационных технологий в современных библиотеках. Обсуждаются принципы работы электронных библиотек. Выделяется важность электронной доставки документов в цифровых библиотеках.

Nigar Guliyeva

Applying computer technologies in digital libraries

Summary

The article considers the application of information technologies in modern libraries. The principles of operation of electronic libraries are discussed. The importance of electronic document delivery in digital libraries is highlighted.